

Basque Writing 29

Hizkuntzaren hautua MUSIKAGINTZAN

Munduan hizkuntza adina hautu egin daiteke abesti bat idaztean; milaka hizkuntzatan egin daitezke kantak, alegia. Edonola ere, hizkuntzen egoera ez da, izatez, horren aberatsa musika-ekoizpenean, gutxi batzuk baitira jaun eta jabe, eta, sorkuntzaren beste alor batzuetan bezala, hizkuntza gutxi horiek gainerako gehiengoak baino askoz espazio handiagoa hartzen dute.

Euskararen kasuan, musika tradizionalari loturik egon zen hizkuntza urte luzez, 60ko hamarkadan euskal kantugintza modernoak bidea hasi arte. *Ez Dok Amairu* taldearen jarduna nabarmentzen da, euskal kantugintza eguneratzeko arduratu baitzuen nazioartean sortzen ari zenari begiratu bitartean. Kataluniako *nova canço*, Frantziako *chanson*-a, AEBetako protesta-kanta eta Hego Amerikako kantugintza eredu hartuta euskal kantugileak ugaritu ziren garai hartan.

Diktadura-amaierako irekierarekin batera, folka eta rocka heldu ziren gurera, eta ondoren *punka*, *heavya*, *popa*, *rapa*, *soula*, *funka*, *reggaea*, *trapa*, *reggaetoia*, *salsa*... Gustu guztiek dute lekua euskaraz sortzen den musikan,

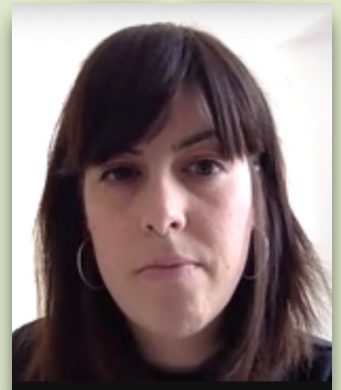
entzuleen belarriek adina gustuk.

Nolanahi ere, musika-estilo berriak loratu diren bakoitzean eta aurrekoarekin hautsi den aldiro, hauxe izan da galdera: posible al da musika hau edo beste euskaraz egitea? Euskaraz aritzen diren taldeek dute erantzuna. Adituen hitzetan, hain zuzen ere, musika-ekoizpenaren eta -estiloen atomizazioa bizi du euskal musikaren egungo eszenak.

Hala ere, egungo gizartearen dinamiken ondorioz, hizkuntza hegemonikoetara jotzea da, akaso, biderik errazena edozein sorkuntza-lanetan, eta halaxe egiten du artista askok. *Basque Writing* honetan, ordea, euskaraz abestea erabaki duten abeslariak dira protagonista.

Anari Alberdi, Olaia Inziarte eta Aiora Renteriaren arteko solasaldiak hizkuntzaren hautuaren atzean egon daitezkeen gako batzuk emango dizkigu: naturaltasuna, kontzientzia linguistikoa, erabaki politikoa edota arrakasta. Bestalde, **Lide Hernandez**en eta **La Basuren** artikuluek ikuspegia osatzen lagunduko digute. Izan bedi, hortaz, esku artean duzun hau hizkuntzaren eta musika-gintzaren arteko gurutzaketaren ertz ugarietan sakontzeko aukera.

Maddalen Subijana
Euskal PEN

Militantzia ariketa bat ere bada...

Kantari eta letragile dira **Anari Alberdi** (Azkoitia, Gipuzkoa, 1970), **Aiora Renteria** (Bilbo, Bizkaia, 1976) eta **Olaia Inziarte** (Oronoz, Nafarroa, 1999). Euskaraz idazten dute hirurek, baina, hala eta guztiz, erne begiratzen diote musika eta hizkuntzaren hautua lotzen dituen korapiloari. Nork beretik, hausnartu dute, militantziaz, erdarez, euskal eszenaz eta bestez.

Uxue Rey Gorraiz
Kazetaria

Propio erabaki zenuten euskaraz aritzea?

ANARI ALBERDI. Nik badaukat, bai, aukeratu izanaren kontzientzia. Oso eremu euskaldunekoa naiz, baina hori hala izanik ere, gogoan dut orduan gure eremuan ez zela batere normala euskaraz kantatzea. Igual bai trikitiaren eta bertsoaren munduan, baina, bestelakoetarako, gure erreferentziak oso espainolak izan ohi ziren. Baina abesten hasten zarenean inportantea da zerbait esatea. Behar duzu erabaki zer hizkuntzatan egin, eta zer kontatu. Aukera kontziente bat da euskaraz aritzea, nahiz eta seguru asko garai hartan ez zen hain politikoa izan, berez. Esango nuke halako erabakien politikotasuna ez genuela hain argi ikusten, baina seguru nago horretatik ere bazuela.

Anari Alberdi

AIORA RENTERIA. Nik ez nuen horrela bizi. Eta pentsa: hasi nintzenean, nire erreferente denak ingelesak ziren; U2 eta halakoak. Hasieran ingelesez egiten nituen letrak, baina gero sentitu nuen oso absurdoa zela. Oso galduta nengoen, ez nekien zer idazten nuen ere, eta egiten nuenak ez ninduen betetzen. Naturalki, euskarara pasatu nintzen. Ez zen izan kontziente erabakitakoa, baizik eta naturalki. Eta buruan ez dut gordetzen momentu hori non esan nuen: «Euskaraz egingo dut».

Aiora Renteria

OLAIA INZIARTE. Nik oroitzen dut nerabezaroan, idazten hasi nintzelarik, hartu nuela kontzientzia bat nahiko indartsua, zioena euskaraz idatzi behar nuela, eta kasik haserretik egiten nuen; arras nerabe. Zera esaten nion neure buruari: «Hau horrela egin behar da, ze zapaldu gaituzte urte luzez». Eta gerora ohartu naiz aski aiseago ateratzen zaidala espainolez idaztea, euskaraz

...kantuak euskaraz idaztea

idaztea baino. Pentsatzen dut izanen dela erdarazko edukiz bonbardatuta bizi naizelako, aditzen eta irakurtzen ditudalako euskara ez diren beste hizkuntza askotako gauza pila bat. Eta igual naturala da, beraz, burmuinak errekur-tso horiek izatea gordeta. Horri kontra egitea ere ez da erraza, eta, izatez, erdaraz ere idatzi dut inoiz, nahiz eta ez izan gero jendearekin konpar-titzeko. Behazuna botatzeko premia sentitzen dudanean egin izan dut.

Olaia Intziarte

Eta zergatik saiatzen zara bulkada horri kontra egin eta euskaraz aritzen?

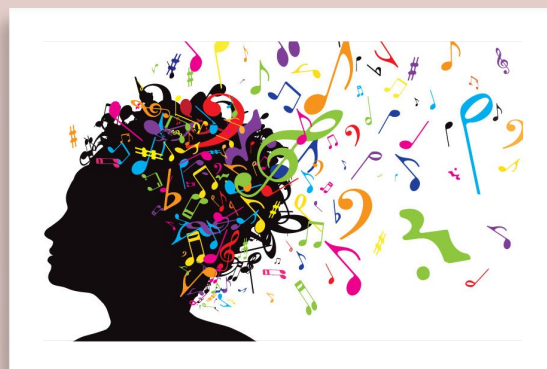
INZIARTE. Militantzia ariketa bat ere badelako kantauak euskaraz idaztea. Nire ama hizkuntza da, eta beste edozein hizkuntzak baino gehiago sentiarazten dit barrenean. Baina ez dut egiten errazagoa zaidalako; aldrebes.

Konposatzean, bururatzen zaizkizuen hitz edo esamoldeak ez badira euskarazkoak, zer egiten duzue haiekin? Aldiro sentitzen duzue premia euskaraz aritzeko hautua berrestekoa?

INZIARTE. Egunero berritzen dut hitzarmena, bai.

ALBERDI. Badaukat euskal kulturaren parte

izatearen kontzientzia kolektibo bat, eta, aldi berean, iruditzen zait euskara eraikuntzan da- goen hizkuntza bat dela oraindik ere. Eta niri, adibidez, gaztelania iruditzen zaidanez hain hizkuntza hornitua eta aberatsa, sentitzen dut badagokidala saiatzea gustatzen zaizkidan ter- minoak gurera ekartzea. Horrek ez nau sekula desanimatu. Euskara nire ama hizkuntza da, baina ez nire amaren hizkuntza, eta poza ema- ten dit horrelakoen bidez aurkitzeak gauzak

esateko beste modu batzuk. Igual gauza txiki bat da, baina, niretzat...

RENTERIA. Txikia ez da, e.

ALBERDI. Ez, igual ez, eta, bueno, nire ustez dena daukagu irabazteko.

RENTERIA. Nik idazteko ditudan koaderno gehienak erdarazko hitz eta esaldiz beteta daude, baina kantatzean ez dut ikusten beste erarik, ezpada euskaraz.

Nekeza zaizue musika euskaraz egitea jus- tifikatu beharra?

INZIARTE. Askotan galdetu didate zergatik, baina hori bezainbeste edo gehiago galdetu didate ea

zergatik ez dudan kantatzen gaztelaniaz.

ALBERDI. Nire ustez, galderak eta hari erantzun beharrak erakusten du badagoela erresistentzia puntu bat.

RETERIA. Bueno, inork ez du zalantzan jartzen zergatik dabilen norbait ingelesez, baina bai zergatik zabiltzan zu euskaraz. Eta jarraituko dute galdetzen, emakume garenok galdetzen diguten bezala, adibidez, ea zer moduzkoa zaigun taula gainera igotzea; uste dut antzekoa dela. Eta nik uste galderak zerikusia daukala pentsatzearekin beste hizkuntza batean arituko bagina gehiago zabalduko ginatkeela, jende gehiagok ezagutuko gintuzkeela.

Eta egia da? Sona handiagoa zenukete hizkuntza hegemoniko batean arituko bazinate?

RETERIA. Niri absurdoa iruditzen zait. Inork ez daki hori gertatuko litzaigukeen edo ez. Eta, gainera, batzuetan gu geu ere ez gara konturatzen, baina askoz ere bereziagoak gara horrela: euskaraz, eta ez erdaraz.

Beraz: joera naturala, edo hautu politikoa, zer da gehiago?

ALBERDI. Erdi eta erdi, esango nuke. Ze argi dago guk ez badugu hizkuntza honetan egiten, eta ez badugu egiten hizkuntza, beste inork ez duela egingo. Eta izugarri ederra iruditzen zait artista bezala hizkuntza horren eta bere kulturaren be-

har horri erantzun ahal izatea; suerte bezala bizi dut. Hala ere, igual behar dugu desberezitu, des-erromantizatu.

Azken urteotan bada hizkuntza hautuarekin loturikoa den eta arreta handi xamarra bereganatzen ari den joera bat: euskara erdarekin nahasi edo uztartzearena. Izan disko berean –bateko edo besteko kantuak bilduta–, edo, are, kantu berean. Ikusten duzue joera horren goraldia? Zer iritzi duzue?

ALBERDI. Korapiloa aspaldikoa da: eztabaidatzearena ea zer den gure eszena eta zer ez, ea erdaraz ari-zen direnak ere badiren gure eszena berekoak edo ez; funtsean, ea hizkuntzak zehaztu behar duen hori. Eta nik pseudoteoria bat dut: bi norabide ikusten ditut.

Zer bi norabide?

ALBERDI. Baldin badago pertsona bat euskalduna eta euskaraz ongi moldatzen dena, baina erabakitzen duena diskoaren erdia-edo erdaraz egitea, sentitzen dut pertsona horrek bazuela baso bat ur, eta erdia bota egiten duela, alferrik. Aldiz, ikusten badut badela talde bat errealtate jakin batekoa, demagun Chill Mafia –musika taldea–, iruditzen zait basoa bete egiten dutela. Igual badelako jendea ez duena izan euskaraz egiteko erraztasunik, eta azkenean egin egin dutelako. Eta halere eman zaie egurra, eta niri mingarria iruditzen zaidana da euskaraz egin ahal izan, eta ez egitea.

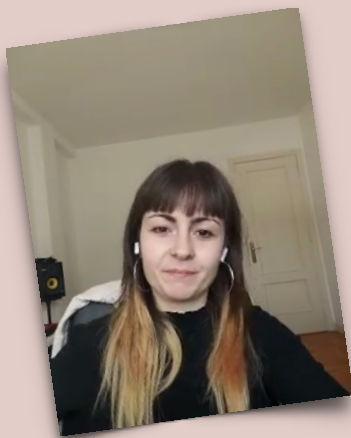

Kasu batzuetan, beraz, euskara erdarekin uztartzeak balio du gizarte diglosikoaren ispilu fidelago bat izateko?

ALBERDI. Ikusten dudana da, batzuetan, ez da goenetik sortu egiten dela. Ni ez naiz eskandalizatzen halakoak ikusten ditudanean.

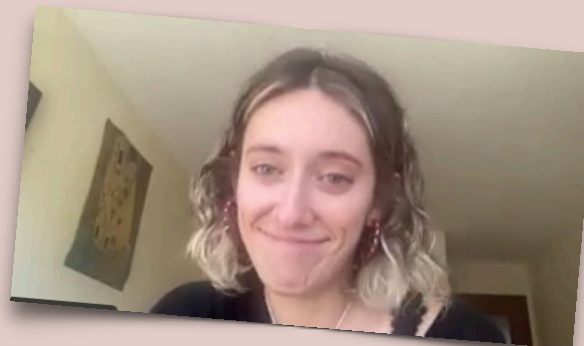
RETERIA. Nik ere uste dut desberdintasunak daudela. Batzuetan, ikusten ditut artista euskaldunak erdaraz kantatzen, eta ez dakit egiten duten benetan horrela ateratzen zaielako, edo egiten duten gehiago zabaltzeko. Igual horregatik iruditzen zait niri ere basoa hustu egiten dela.

INZIARTE. Talde edo artista bakoitzak egiten duena iruditzen zait dela Euskal Herrian dagoen errealitate bakoitzaren isla, eta niri hori arras interesantea iruditzen zait. Islatzen dute zerbait existitzen dena: adibidez, ezin dela berdin bizi euskaraz Baionan, edo Baztanen, edo Iruñean, edo Bilbon.

ALBERDI. Nik, halere, uste dut erabakia ez dela hain inuzentea: ez da, besterik gabe, nork bere errealitatea islatzen duelako soilik. Horregatik esaten dut hautua politikoa ere badela. Hori bai: garaiak, noski, aldatu egin dira. Ez gaude frankismoan, eta horregatik, bai, nahi nuke nire burua kokatu Europako hizkuntza normalizatu bateko kantari baten posizioan. Eta oroitu beharko dugu normal-normalak garela, euskaldunak

europar nazkante aberatsak garela; hor bai beharko dugula birkolokatu politikotasunean.

Iragan urtarrilean, Gorka Urbizu musikariak elkarrizketa batean nabarmendu zuen euskal eszenak «sortzaile euskaltzaleak» behar dituela, «sortzaile euskaldunak baino gehiago». Hori da gakoa, akaso?

RETERIA. Bai. Kontua baita ea zer bilatzen duzun musika egiten duzunean. Eta ez da berdina orain eta lehen, egoera politikoa bestelakoa zenean. Lehenago euskaldunek egiten zuten euskaraz, eta erdaldunek –nahiz eta euskal herritarrak izan– erdaraz; horrela banatzen ginen. Zer gertatzen da orain? Ematen duela naturalena dela bietara kantatzea: euskaraz eta erdaraz. Eta ez dakit ez ote den guk ez dugulako zerbait behar bezain ondo zaindu, edo orain jendeak musika bakarrik musika bezala ikusten duela, eta ez munduan posizio bat hartzeko modu bezala. Eta horrek beti dakar, gureak, euskarak, galtzea.

INZIARTE. Dena den, euskaltzalea izatea ez da bakarrik euskaraz kantatzea, eta euskaltzalea ere bada onartzea euskaldunok historikoki izan garela, besteak besteak, zuri pribilegiatuak eta zapaltzaileak. Ikusi nahi nuke autokritika, eta ez hainbesteko erromantizazioa. Sumatzen dut militantzia falta puntu bat, batez ere *mainstream*-ean.

ALBERDI. Edonola ere, badugu dramatismorako joera, baina nik hausnarketa honetan hau ere nahi

nuke kabiarazi: euskal musika egoera oso-oso onean ikusten dut. Inoiz ez bezain indartsu. Denetarik dago euskaraz. Hala ere, Aiora, lehen zuk aipatu duzunarekin lotuta, feminismoan bezala, edo homofobiaren kontrako borrokan bezala, esku-bideak lortu behar dira, bai, baina gero behar da horiei eutsi, tentsioan egonez. Euskal musikarenean ere, berdin egin beharko dugu.

Aiora, Olaia, zuek ere baikor zarete oro har?

INZIARTE. Ezkorra izateko joera dut, baina, errealista izanik, nik ere oso indartsu ikusten dut euskal eszena; askotarikoa. Gainera, iruditzen zait momentu bereziki ona bizi dugula, batez ere, asko eztabaibatzen dugulako geure artean, eta asko errebisatzen ditugulako egiten ditugunak. Igual, gure erronka handiena une honetan beste hau da: Iparraldeko hiru probintziak eta gu –Hegoaldekoak– bereizten gaituen muga apaltzen jakitea. Hor dugu lana.

RENTERIA: Ni ere baikor nago. Denetarik dago euskaraz, denontzako modukoak. Baina, hau nora doan? Hori ikusi beharko dugu.

Anari Alberdi

Olaia Intziarte

Aiora Renteria

Bluesa euskaraz?

Gogoan dut, duela hamar urte inguru –ene, denbora– musikan oraindik oin-punta besterik sartuta ez nuela, tipo batek esan zidana: **“Blusak euskaraz ez du belarrira ondo egiten; horregatik ez dute talde horiek funtzionatzen gurean”**. Gogoan dut ere momentuan sentitu nuen amorrua, nahiz ez nion erantzun zehatzik eman, atsegin izatearren. Gerora, ordea, ulertu ditut iruzkin horren atzean ezkuta daitezkeen faktoreak, oraindik harekin ados ez nagoen arren.

Hizkuntza bat ez da soilik mezu bat transmititzeko era. Forma bat ere badu, ahoskera bat, neurri bat, eta horrek bere musikalitatea ere baldintzatzen du. **Musika estilo batek, halaber, bere sorrera hizkuntza jakin batean izateak ere baditu bere arrazoiak.** Uler dezaket Mississippi ertzean sortutako musika estilo batek bertako ingeles arrastakari eta guturala edukitzea zigilu nagusi, gitarra zartatuen eta beirazko botila apurtuen lepoez gain. Uler dezaket portugesak duen ahoskerak fadoari bereizgarri zaion malenkonia oparitu izana. **Kontua da, ordea, musika estilo batek bidaiatzen ez badu, ez duela folkloretik**

haragoko izaerarik lortuko. Euskal *rock*-ari jada ez diogu mesfidantzaz begiratzen, estilo arrotza izanda ere; baina urte asko behar izan ditu, eta eszena oso –garai batean monopolista– bat garatu.

Globalizazioak musika estilorik berriena klik baten kolpean iristarazteko ahalmena duen garai honetan, **gero eta era naturalagoan jotzen dute abeslariak erdaretara.** Garatzen ari diren estilo berriek, gurean, behintzat, hizkuntza nahasiak dituzte; kafe bat hartzean hitz egiten dugun bezala idazten dira bertsoak. **Euskararen bitartez estilo berriak konkistatzetik, gure hizkuntz-errealitatea bere horretan islatzera pasa gara musikaren bitartez.** Eta hori keinu aurrerakoi gisa ikusten da, gainera, **errebeldia puntu bat edukiko balu bezala;** euskararen puristak momentuoro haserre dauden agure retrogradoak diren bitartean.

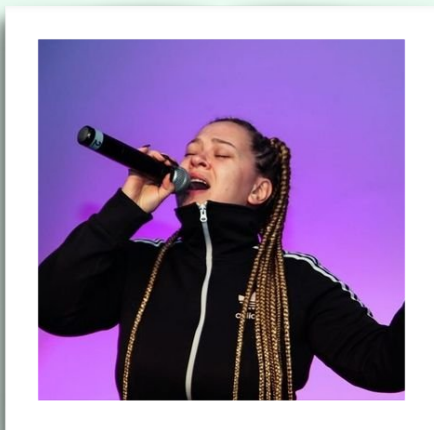
Hizkuntzaren hautua kontzientea da beti artean; inkontzienteki hautatu dutela dioten horien kasuan ere. **Nik, behintzat, blusak euskaraz belarrira ondo egin dezan lanean jarraituko dut.**

Lidia Hernando
Idazlea eta Kantaria

Badakit nondik natorren eta zein den nire borroka

Ikastetxean euskaraz ikasi nuen, baina, **gaztea nintzenean, euskara gorroto nuen**. Nire gurasoek ez dakite euskaraz, nire herrian ez zen euskaraz hitz egiten eta rapa euskaraz egitea....nola? Nola egin zitekeen kanpotik zetorren musika hura euskaraz? Eta, zoritxarrez, **diskurtso mierda hori erosten nien**. Hamabost urte egon naiz euskaraz egin gabe.

Nire lehenengo kanta erdaraz idatzi-takoak dira, eta disko berri bat sortzen ari nintzela, zera esan nuen: **«Aizu! Agian munduari erakutsi behar diogu emakumeek ere posible daukagula rapa euskaraz egitea»**. Niretzat kristoren eronka izan zen; badakit nondik natorren, eta hizkuntza berreskuratzea ez zen hain erraza izan nire kasuan. Gaztelaniaz pentsatzen ja-rraitzen dut, eta hiztegi zabalagoa daukat gaztelaniaz euskaraz baino, baina, tira, **nire hautua izan zen** une hartan, eta musikaren bitartez **nire hizkuntza berreskuratu dut**.

Kontrakoa ere gertatzen da: azken boladan

euskal talde pilo batek erdaretara gero eta gehiago jotzen duela ikusten ari naiz, eta kaleko oihartzuna dela ulertzen dut. **Gazteek, gehienbat, bi hizkuntza nahasten dituzte**; euskaraz ari dira abesten, eta bat-batean erdarazko esaldi batzuk botatzen dituzte, edo alderantziz. Oso azkar bizi gara, nola edo hala bizirauten. Suposatzen dut musikaren mundua plataforma digitalekin nabarmen aldatu dela eta **talde guztiek nahi dutela streaming delakoan publikoak esaldiren bat uler dezala**.

Bestalde, gazteek garai batean ez zuten nahi euskal folkloreakin ezer jakin, eta orain, adibidez, modan jarri da trikitixak edo txalapartak sartzea. **Euskaldun petoak bueltan dira**, eta errespetuz egiten baldin bada, ongi etorriak izan daitezela beti.

Niri iritziz, **Euskal Herritik ateratzea eta euskaraz rapeatzen jarraitzea garrantzitsua da**. Badakit ez nautela ulertuko, baina bizi guztia daramagu ingelesezko musika entzuten ezer ulertu gabe, eta nire hizkuntza hauxe baldin bada, **nire hizkuntzan egin nahi dut nire musika**.

La Basu
RAP kantaria